

Az V. Nevelésügyi Kongresszus és a könyvtárak

KISFALUDI Sándor

1970 szeptemberében zárul az V. Nevelésügyi Kongresszus előkészítésének kétéves időszaka. Neves pedagógusokból álló négy témabizottság dolgozta ki a témák téziseit és a hozzájuk fűződő ajánlásokat, amelyeket a legszélesebb körben, a legkülönbözőbb szinteken és összetételű tanácskozásokon vitattak meg. Így sikerült elérni, hogy a kongresszus nem csupán a pedagógusok belső szakmai ügye lett, hanem az egész társadalomé. Sokan fejtették ki véleményüket a pedagógia egyik vagy másik kérdéséről, jelezve, hogy a nevelésben - közvetve vagy közvetlenül - minden állampolgár érdekelt. A könyvtárosok természetesen nagy érdeklődéssel figyelték a megnyilatkozásokat, sőt kezdeményezésükre külön munkabizottság alakult, amely a könyvnek, az olvasásnak, a könyvtárnak a nevelésben betöltendő szerepét, az ezzel kapcsolatos tennivalókat fogalmazta meg.

Ennek az irásnak a terjedelme semmiképpen sem teszi lehetővé, hogy a tézisekben kifejtett minden egyes gondolat könyvtári vonatkozásait ismertessük. Csak a legfontosabbakra térhetünk ki, azokra is sokszor csupán jelzés formájában.

Az I. téma: a gazdasági-társadalmi és tudományos-technikai fejlődésnek az iskolai nevelésre és oktatásra kiható fő tényezői. Tézisei a társadalmi fejlődés támasztotta igényeket sorra véve kiemelik, hogy "az iskolai tanításon túl növekszik az iskolán kívüli, illetőleg az iskolát követően folyó továbbtanulás jelentősége, amit a tömegközli eszközök pedagógiailag tervszerűbb kihasználásával, a folyamatos önképzés lehetőségének megteremtésével, az egész életen át tartó tanulás igényének kialakításával kell elősegíteni." Ehhez kapcsolódik az a megállapítás is, hogy "a nappali képzés mellett nagy szerepet kap a szabad idő növekedésének függvényében a délutáni, esti üzemi vagy egyetemi posztgraduális képzés..."

A könyvtárosok azonnal észreveszik e vitathatatlan megállapítások könyvtári vonatkozásait. A III. Országos Könyvtáros Konferencia nyilván foglalkozik majd a belőlük származó következményekkel, tennivalókkal. Az idézettek a könyvtárak fontosságának kiemelése mellett nyilván gyűjtőköri, módszertani, esetleg szervezeti problémákat is rejtenek magukban.

Egyébként a kongresszus egész anyagát áthatja az az alapelv, hogy az iskolának mindennél fontosabb feladata a tanulók személyiségének sokoldalú fejlesztése, amiben kellő hangsúlyt kap az érzelmi, esztétikai nevelés mellett az önállóságra, az önálló ismeretszerzés és művelődés készségére nevelés. A másik vissza-visszatérő gondolat, hogy "a meghatározott korhoz kötött iskolázás - bármilyen szinten - önmagában és a régi minták alapján akkor is képtelen feladatával megbirkózni, ha jelentékenyen növeljük az iskolák és a tanító személyek számát. Ezért az iskolai nevelés ... egyik fő feladata az, hogy tanítsa meg a gyermekeket és az ifjakat tanulni, vezesse be őket a permanens önnevelésbe, tehát tegye őket hajlamossá és képessé

az egész életen át tartó további tanulásra. Ez a feladat megkívánja az iskolai nevelés szoros együttműködését és egyeztetését az előzetesen; párhuzamosan és várhatóan érvényesült és érvényesülő nevelői ráhatásokkal (... könyv és könyvtár...); de nem teszi lehetővé a... növekvő terheknek más tényezőkre való egyszerű áthárítását." Amíg az előbbieken azt hangsúlyoztuk, mennyi meggondolni- és tennivalót adnak a könyvtárosoknak az V. Nevelésügyi Kongresszus tézisei, itt arra szeretnénk a figyelmet irányítani, hogy a könyvtárak semmilyen szinten sem vállalhatják a társadalmi igényekből adódó feladatok zömét.

A II. témára - "Korunk nevelési feladatai és a nevelési tényezők együttműködése" - vonatkozó tézisek egyrészt sok olyan követelményt tartalmaznak, amelyek megközelítő teljesítése is - bocsánat a kifejezésért! - futószalagon termeli majd a könyvtárlátogató ifjakat és felnőtteket, másrészt a tanulók öntevékenységre, önállóságra nevelése kapcsán ismételten utalnak a könyvtáraknak - ebben az összefüggésben természetesen elsősorban az iskolai könyvtáraknak - az oktató-nevelő munka folyamatában betöltendő szerepére. Abból indulnak ki, hogy "a modern kor embere ... permanens önképzésre szorul, s erre nyilván már az iskolai évek alatt meg kell tanítanunk". A mai helyzetről szólva nem kenderzik a rideg valóságot; "A jelenlegi tankönyveinkkel képviselt...tanulói egykönyvűségen mielőbb tul kellene jutnunk." - "Meg kellene szünnie annak a szemléletnek is, hogy az iskolai olvasás, olvastatás kizárólag az irodalmi órák feladata és csupán a szépirodalmi olvasmányokra szoritkozik." - "A könyvek, folyóiratok ilyen jellegű felhasználását sok objektív tényező is akadályozza. Iskoláinkban már az épület megtervezésekor - és még napjainkban is - szinte figyelmen kívül marad a könyvtár." (Ez az utóbbi mondat a "szinte" nélkül még igazabb lenne...) - "Könyvtáraink állománya ma nem megnyugtató." - "Sürgető követelmény iskoláinknak folyóiratokkal való jobb ellátása is."

A helyzet felmérésén túl a korszerű igények is megfogalmazást nyertek. Ezek nemcsak az iskolai könyvtárak megfelelő elhelyezésére, az állományok nagyságára és összetételére vonatkoznak, hanem olyan kérdésekre is, amelyek megoldása - közvetve - az egész magyar könyvtárügy fejlődésének nagy lendületet adhatna. "Minél előbb ki kellene dolgozni a könyvet jobban felhasználó pedagógiai alapelveket, valamint oktatási módszereket, eljárásokat... Az ilyen jellegű oktatásra való felkészítést már a pedagógusképző intézményekben meg kellene kezdeni." - "Érdemes lenne megvizsgálni annak lehetőségét, hogy az általános iskola 3. osztályától a középiskola IV. osztályáig miképp lehetne a tanulókat bevezetni a könyvtárhasználati ismeretekbe."

Rámutatnak a tézisek a közművelődési könyvtárakkal való együttműködés szükségességére: "Számolnunk kell azzal, hogy a tanulók teljes könyv- és folyóiratigényét iskoláink, kollégiumaink könyvtárai... perspektivikusan nem tudják kielégíteni. Szükség van tehát arra, hogy a közművelődési könyvtárak is fokozottabban foglalkozzanak a gyermekekkel és az ifjakkal, s hogy szolgáltatásaikat ennek megfelelően építsék ki."

A III. téma címe: "A pedagógus hivatás és továbbképzés." Különösen a továbbképzésnek igen jelentősek a könyvtári vonatkozásai, mert az önképzést mint fő formát elfogadó elv és gyakorlat aligha képzelhető el szilárd könyvtári bázis nélkül. (Ennek időközben már a szervezeti formái is kezdenek kialakulni.)

A IV. téma: a neveléstudomány helyzete, feladatai, intézményei és más tudományokkal való kapcsolatai. Főként ez utóbbi keltheti fel joggal a könyvtárosok érdeklődését. Az olvasáspedagógiai kutatások termékenyítőleg hathatnak a könyvtárak tevékenységére, másrészt az iskolán kívüli könyvtárak sok értékes adalékkal járulhatnak hozzá a vizsgálódásokhoz. Aligha lenne szabad hosszú ideig elhanyagolni ilyen irányú közös tudományos kutatások megindítását.

Talán ennyi is elegendő arra, hogy a könyvtárak és a könyvtárosok felfigyeljenek az V. Nevelésügyi Kongresszus dokumentumaira. Alapos tanulmányozásuk, az ebből leszűrt könyvtári konzekvenciák, de főként azok mielőbbi megvalósítása nemcsak a nevelésügyet, hanem az egész magyar közművelődést szolgálná.

Hozzászólások a felszabadulás utáni magyar könyvtárügy kronológiájához

Röviddel lapunk 1970. évi 1. számának megjelenése után megérkeztek az első visszhangok a BEREZKY László által összeállított kronológiára (KF 1970, 1.sz. 5-36.p.). Sajnos, e számunk zártáig olyan kevés idő maradt, hogy még mindig csak az "első" visszhangokról számolhatunk be.

Elsősorban azt kell megemlítenünk, hogy a szerkesztő bizottság egyöntetűen helyteleníti a 32. oldalon található alcim megfogalmazását: "A műszaki-gazdasági dokumentáció leválik a könyvtárügyről".

Hogy mi hiányzik a kronológiából, arra nézve - kérésünknek megfelelően - sok megjegyzést kaptunk. Mindegyiket köszönettel vettük. Anyagunk tárgyi gazdagításán kívül arra is figyelmeztetnek, hogy világosan meg kell fogalmaznunk a kronológia összeállításában követett elveket. (Ezeket az elveket természetesen változtatni is lehet, ha - amint reméljük - sor kerül, más keretek között, annak új, bővített kiadására.)

a) Az összeállítót többé-kevésbé kötötte a cikk előirányzott terjedelme (amelyet így is alaposan túllépett). Nem vehetett be minden adatot, amelyet általában érdekesnek, fontosnak tartott; bizonyos "nagyságrenden" belül kellett maradnia, az egész magyar könyvtárügyre jellemző tények bizonyos szűk körében. E kör meghúzása természetesen nem sikerülhetett egészen szabályosra - kimaradtak belőle valóban elsőrendű jelentőségű tények, s belekerültek olyanok, amelyekhez hasonló nagyságrendűt bőven lehetne találni a tudatosan mellőzöttek között.

b) Nem az egyedi intézmények, hanem a típusok fejlődésének érzékeltetésére törekedett az összeállítás. Ezért van az, hogy pl. a megyei könyvtárak 1952. évi szervezése kapcsán csak az elsőnek és az utolsónak a felavatását említi. Ezt a tendenciát tükrözi a mutató felépítése is: egyetlen egyetemi vagy megyei könyvtár sem szerepel benne önállóan; személynév is csak egy-egy olyan műnek a szerzőjeként, amelyet a kronológia összeállítója a maga műfajában